

Lucija Grižonič,

Center za komunikacijo, sluh in govor Portorož

KAKO RAZVIJATI PODJETNOST PRI UČENCIH

How to Develop Entrepreneurship in Pupils

IZVLEČEK

V članku *Kako razvijati podjetnost pri učencih* razvijam razmišljanje o procesnosti, o vključevanju učencev v načrtovanje in (ne le) izvajanje dejavnosti. Predstavim model, ki smo ga na Centru za komunikacijo, sluh in govor poimenovali *Model modre podjetnosti*. Bralce želim spodbuditi k refleksiji lastnega poučevanja. Učenci so na poti učenja ... in učitelji prav tako.

Ključne besede: vključevanje učencev v načrtovanje, model Modra podjetnost®, poznavanje učenčevih močnih in šibkih področij, učenje iz izkušenj, pomen evalvacije, primer dejavnosti (*priprava na izvedbo dejavnosti*)

ABSTRACT

The article *How to Develop Entrepreneurship in Pupils* presents the author's thoughts on the process of involving pupils in planning the activities and (not just) in implementing them. The article presents a model that we at Center za komunikacijo, sluh in govor (Communication, Hearing and Speech Centre) have named *Model modre podjetnosti* (*Wise Entrepreneurship Model*). It aims to encourage readers to reflect on their own teaching practice. Pupils are on the learning path ... and so are the teachers.

Keywords: involving pupils in planning, Modra podjetnost® model, knowing pupils' strengths and weaknesses, learning from experience, importance of evaluation, activity example (*preparation for implementing an activity*)

Center za komunikacijo, sluh in govor Portorož se je projektu Pogum pridružil leta 2017 kot razvojna šola. Že takoj smo se opredelili za področje *kultura – sobivanje v različnosti*, ker imamo na tem področju največ izkušenj.

Naši učenci so otroci in mladostniki z govorno-jezikovno motnjo, otroci z avtizmom in otroci z ADHD. Obiskujejo ali prilagojeni izobraževalni program vzgoje in izobraževanja z enakovrednim izobrazbenim standardom (EIS) ali prilagojeni izobraževalni program vzgoje in izobraževanja z nižjim izobrazbenim standardom (NIS).

Učenci imajo na voljo različne spodbude za komuniciranje in kreativnost. Od rednega pouka prek izbirnih vsebin do krožkov. Ponujamo jim, kar najbolje znamo ...

Pa res vemo, kaj si želijo učenci delati/znati /se učiti in kako?

Več let smo opazovali, da se učenci sicer vključujejo v različne aktivnosti, vendar pa ostajajo v vlogi opazovalcev, na pogled se zdijo pasivni. Učitelj dobi občutek, da jih nič ne zanima oz. da se jim nič ne da. *#Kaj ni z učitelji podobno?#*

Tako smo si zastavili izziv:

Dejavna vključenost učencev in učiteljev pri razvijanju ustvarjalnosti.

Zanima nas, kako vključevati učence in učitelje, da razvijajo ustvarjalnost. Izhajamo iz predpostavke, da se učinkoviteje

učimo takrat, ko smo aktivni udeleženci v učnem procesu. Začeli smo iskati možnosti za vključevanje učencev v dejavnosti SKUPAJ Z NJIMI in ne samo za njih. Povezovati vsebine medpredmetno in vzpostaviti sodelovanje med učenci in med učitelji. Na tej poti smo še danes.

Slediti učnim ciljem in v največji možni meri uresničevati personalizacijo, kljub manjšemu številu otrok v razredu, terja od učitelja nenehno prilagajanje in iskanje novih možnosti, novih prilagoditev.

Ko ne teče vse gladko (učenci snovi ne znajo, so pretirano pasivni ali pa agresivni ipd.), se vprašamo: Kje se je zataknilo?

Kaj kmalu si zastavimo tudi vprašanje: *Kam sploh hočemo? Kaj je cilj? S katerim namenom zdaj izvajamo izbrano dejavnost?*

Pogosto je treba stopiti korak nazaj. In spet prisluhniti **učencu**. Nekje na poti smo ga izgubili.

In spet drugič, ko so učenci motivirani za delo in vse teče gladko. Učitelj je zadovoljen, učenci tudi.

Kaj je takrat drugače?

Ko smo takole pred leti razmišljali o dejavnostih, ki so bile »zelo uspešne«, smo uvideli, kaj imajo skupnega. Takrat je nastal model podjetnosti, ki smo ga kasneje poimenovali v Model **modre podjetnosti**®.

Poglejmo si ga podrobneje.

Učenci so izpostavili neko **temo**, ki jih zanima. Po navadi temu učitelji med rednim poukom ne namenjajo veliko časa in prostora. Bolj pogosto je tema snov iz učnega načrta, ki je trenutno na programu. Naše izkušnje kažejo, da učitelju ni treba učencev dodatno spodbujati in motivirati za delo, če je tema dobro izbrana. Še bolje, če je njihova.

Pri naših učencih je zelo pomembno tudi, da je učna ura predvidljiva. Učitelji izpostavljajo rutino kot izjemen blažilec neželenih oblik vedenja in sodelovanja. Rutina je lahko različna:

- »jutranji krog«
- braingym
- tibetanske vaje
- socialne igre
- vodena vizualizacija
- masaža
- vaje za koncentracijo
- pogovor, pozdrav

... so naštevati strokovni delavci na POGUMni delavnici na skupnem aktivu Centra.

Vsak učitelj izbere tisto, ki mu je najbolj blizu. Rutina predstavlja ustaljen način povezovanja z učenci. Čeprav se zavedamo, da so učenci v šoli zato, da pridobijo znanje in izobrazbo, pa so učitelji, ki si znajo odrediti čas za povezovanje, pri njih bolj »priljubljeni« in posledično uspešnejši pri poučevanju.

Učence smo vprašali, katere lastnosti ima dober učitelj. Takole so povedali:

Dober učitelj

- ima smisel za humor, je zabaven, se z nami nasmeje;
- misli resno, naredi, kar reče ...;
- mi pomaga;
- je strpen, razumevajoč;
- ne uporablja telefona;
- je strog;
- naredi red, da imam mir za delo.

Navedli so tudi **aktivnosti**, ki jih radi počnejo z učiteljem:

- pečem sladice;
- grem na sprehod;
- igram igro vojna s kartami, igram različne družabne igre;

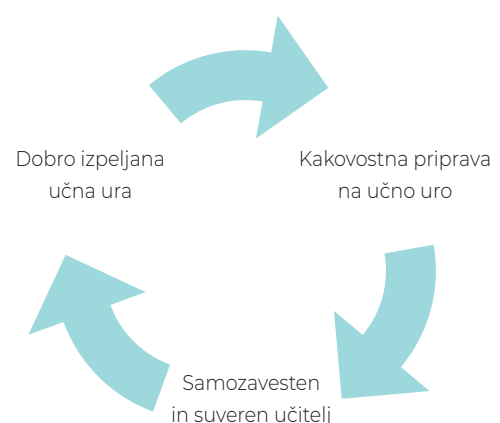
- poslušam, ko nam bere pravljice;
- se igram na igrišču;
- skupaj ustvarjamo itd.

Vedenje učitelja do učencev, ki jim je všeč:

- ko sem žalosten, me potolaži;
- me spodbuja;
- mi pomaga, če česa ne znam;
- mi razloži, ko nečesa ne razumem;
- mi dovoli določene stvari;
- lepo govori itd.

Kar ste ravnokar prebrali, vas morda ni tako presenetilo. »To že vemo,« boste rekli. Bolj preseneča dejstvo, da se kljub vedenju še vedno tako redko odločamo za dejavnosti, ki bi nas povezale z učenci. Tu je še veliko možnosti za izboljšanje pedagoške prakse.

Ko torej (z učenci ali brez njih) izberemo temo oz. vsebino, preidemo na **načrt**. Načrtovanje je praviloma naloga učitelja. Učitelj, ki se dobro pripravi na učno uro, bo bolj samozavesten in ima boljše možnosti, da učno uro dobro izpelje.

Učitelj je dobro opravil svojo nalogo.

Kaj pa učenci?!

Če v načrtovanje vključimo učence, smo na dobri poti, da bodo bolj motivirani za delo, da bodo ne samo usvojili znanje, pač pa tudi razvijali različne veščine. Učitelj pa bo bolj *negotov*. Učitelj postane mentor, usmerjevalec, učence vodi s podpornimi vprašanji. Skupaj z njimi je začel hoditi

po poti, a ne ve, kam točno jih bo ta pot pripeljala. Na tem mestu želim poudariti, da cilj za razvoj kompetenc in za življenje sploh ni bitven. Lahko ga tudi ne dosežemo.

Pomembna je pot. ○

Učiteljeva ključna naloga na tej poti je v dobrem poznavanju učencev in njihovih zmožnosti. To smo poimenovali **analiza potencialov**. Spoznali smo, kako pomembno je otroke opazovati v različnih situacijah, da jih zares (s)poznamo. Učna situacija velikokrat prej pokaže primanjkljaje kot pa potenciale. Pogosto smo bili presenečeni nad ustvarjalnostjo učencev, ki so jo pokazali na gledaliških delavnicah ali na delavnicah *šole v kulturi*. V drugi »koži« so učenci na dnevih dejavnosti, šolskih proslavah, projektih kot *Noč v knjižnici* itd. Vse to nam pomaga, da bolje poznamo močna področja učencev (in učiteljev) in jih tam podpremo. Učencu ponuditi roko tam, kjer potrebuje podporo. In ga pustiti soočiti. Oblikovati ideje, sanjati, (kritično) razmišljati, čutiti, govoriti ... So – DELOvati.

Učenci v tem delu načrtovana nizajo **ideje**, kaj želijo narediti, ustvariti. Učitelj spremlja in usmerja predloge z odprtimi vprašanji (Kako boste to izvedli? Ali veste, kaj vse potrebujete za ...? Kaj imate na razpolago?) ter dovoljuje napake. Učitelj naj v tem delu ne bo preveč neučakan, saj se pogosto zgodi, da dalj časa ni prave ideje, s katero bi se strinjali vsi. Je pa to že pot, po kateri hodijo učenci in razvijajo **kompetence** (vizija, sodelovanje, vključevanje virov, vključevanje človeških virov, prevzemanje pobude, vrednotenje zamisli, ustvarjalnost, odkrivanje priložnosti so samo nekatere od njih).

Ko učenci (ob pomoči učitelja) najdejo pravo, skupno idejo, je **produkt** določen. Cilj je jasen. Učenci nato načrtujejo in izvajajo **dejavnosti, aktivnosti**, korake, ki jih bodo pripeljali na cilj. Ta pot je lahko različno dolga, vezana je torej na končno idejo.

Če vzamemo za primer:

Učenci za zaključek šolskega leta izberejo gledališko predstavo (= produkt). Aktivnosti bi trajale celo šolsko leto, vsak teden po 2 šolski uri.

Če pa učenci npr. predlagajo okrasitev razreda za zadnji dan pred počitnicami, bosta zadostovali le ura ali dve.

Za razvijanje kompetence podjetnosti v šoli ni nujno, da gre za velike, obsežne in »pomembne« projekte. Kompetenco podjetnosti razvijamo skozi odnose vsako minuto pouka.

Produkt je torej skupno izbrana in realizirana ideja.

Kot sem že omenila, gre lahko za zelo različne stvari.

Nekaj idej:

- šolski ples
- izdaja šolskega glasila/šolski radio

- izvedba športnega dne po izbiri učencev
- šolski bazar
- gledališka predstava
- povabilo gosta v razred
- višji razredi pripravijo lov na zaklad za nižje razrede
- nakup športnih rekvizitov po predlogih učencev
- kuhanje jedi in izdaja Razrednih kuharskih receptov ...

Pri učenju so po navadi v ospredju zaznavni in kognitivni procesi, manj pozornosti pa se posveča čustvovanju kot sestavnemu delu učenja (Frijda, 2008; Linnenbrink-Garcia in Pekrun, 2011).

Dalj časa ko trajajo/razvijamo dejavnosti, bolj s(m)o vsi čustveno vpleteni v dogajanje. Bolj se navežemo, bolj postaja »naše«. Čustva odigrajo pomembno vlogo pri motivaciji in vztrajnosti učencev.

Čustva in čas. ○

Se spomnite kakšnih velikih projektov, v katere ste (učitelji in učenci) vložili ogromno svojega – tudi prostega – časa in ste si na koncu rekli: »Samo še danes, potem pa konec!!!« In ko so »zaves padle«, je bilo zares vsega konec.

Pogosto na koncu zmanjka moči in časa za **evalvacijo**. Ne vzamemo si časa, da si povemo, zapišemo, analiziramo, kaj je bilo dobro, kaj smo se naučili, kaj bi lahko storili drugače, kaj bomo prihodnjic storili drugače, bolje itd. Priložnost, da učenci ubesedi prehojeno pot. Da jo ozavestijo.

Čeprav se zavedamo pomena evalvacije, je vseeno pogosto ne izvedemo ali pa jo naredimo na hitro, površno, v smislu: »Kako se vam je zdelo?«

Na tej točki želim poudariti, da je dobra evalvacija nujna. Nujna je za načrtovanje za naprej. Nujna, da pridobljeno znanje in veščine postanejo prepoznani. Nujna, da se gRadijo (ali pa gLadijo) odnosi. In naj ne bo le na koncu, pač pa tudi vmes. Vsakič, ko se zatakne. Sedemo v krog in se pogovarjamo ... o pričakovanjih, o zmožnostih, o sodelovanju, o napredovanju, o delu, o vrednotah, o življenju. Sedemo v krog ... ○

Čemu sedeti v krogu – na začetku?!

- Da se pozdravimo (vsi vse).
- Da ugotovimo, ali s(m)o vsi v redu! In če kdo ni, to razrešimo že na začetku.
- Da napovemo ali izberemo današnjo temo in učenci vedo, kaj se danes od njih pričakuje.

Sedeti (ali pa stati) v krogu na koncu:

- Da nekdo (ni nujno učitelj) povzame današnje delo (snov).
- Da učenec dobi povratno informacijo o svojem delu od učitelja (lahko tudi od drugih učencev).
- Da povemo, kako se počutimo ob koncu učne ure (čustva).
- Da napovemo, kaj bomo delali prihodnjic.

Poglejmo si še primer priprave na izvedbo učnega procesa.

PRIPRAVA NA IZVEDBO UČNEGA PROCESA

Predmet: zgodovina, geografija, slovenščina, PB		
Šola: CKSG Portorož	Datum /od-do:	29. 9. do 8. 10. 2020
Učitelj:	Učna tema:	Prva svetovna vojna, Književnost med obema svetovnima vojnama
Razred: 9. eis	Učna enota:	Soška fronta – Kobarid, P. Voranc: Doberdob

Učna sredstva:	/				
Učne oblike:	☒ frontalna	☒ skupinska	☒ delo v pari	☒ individualna	☐ drugo
Učne metode:	☒ diskusija	☒ razlaga	☐ demonstracija		
	☐ praktična aktivnost	☒ pisni izdelki			
	☒ delo s pisnimi / slikovnimi / avdio- / videografi				
	☐ drugo				

Cilji iz učnega načrta Učenec ...	Operativni cilji/ nameni učenja	Kompetence	Dejavnosti učencev	Dokazi o učenčevem učenju
<p>ZGODOVINA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozna bistvene vzroke in povod za začetek prve svetovne vojne, - zna poimenovati nasprotna tabora, - utemelji razloge za vključitev Italije v tabor antante, - s pomočjo zemljevida pokaže, kod je potekala soška fronta in kdaj ter zakaj je nastala, - opiše glavne značilnosti te fronte ter posledice. <p>GEOGRAFIJA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na zemljevidu omeji in razdeli pokrajine, slovenskega Alpskega sveta. <p>SLOVENŠČINA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razume motive in ravnanja oseb v zgodbi, - ve, v kateri zgodovinski dogajalni čas je umeščeno dogajanje v zgodbi, - dogajalni čas zna povezati s temo besedila, - prepozna književno osebo, ki mu je blizu (način razmišljanja ...), do nje zna narediti kritično razdaljo, - se vživi v književno osebo, ki je drugačna od njega, in se od nje kritično distancira, - zna iz besedila izluščiti osrednje sporočilo in ga uprizoriti. <p>PODALJŠANO BIVANJE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - se uči uporabljati pridobljena vedenja in spoznanja in tako razvija motivacijo za nadaljnje učenje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenci spoznajo značilnosti soške fronte, - spoznajo/ponovijo posledice vstopa Italije v prvo svetovno vojno. - S pomočjo zemljevida pokažejo potek soške fronte in poti naše ekskurzije, - na zemljevidu Slovenije pokažejo Alpski svet, - znajo opisati naravnogeografske značilnosti Alp in jih povezati z življenjem vojakov na soški fronti. - Razvijajo zmožnost predstavljanja književne osebe, vživljanja vanjo, »poistovetenja« z njo ter privzemanja njene vloge. - Se učijo sodelovati pri reševanju skupnih nalog in s tem razvijati svoje sposobnosti za delo v skupini. 	<p>ZAMISLI IN PRILOŽNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> - etično in trajnostno razmišljanje - ustvarjalnost <p>VIRI</p> <ul style="list-style-type: none"> - vključevanje virov - finančna pismenost <p>K DEJANJEM</p> <ul style="list-style-type: none"> - sodelovanje - izkustveno učenje 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenci izbirajo med možnostmi ogleda v Kobaridu, - kritično diskutirajo o temi, - ponovijo glavne značilnosti prve svetovne vojne (v obliki PPT-predstavitve v razredu). - Kratko obnovijo roman Doberdob, - oblikujejo dramatisacijo odlomka iz romana Doberdob. - Skupaj pripravijo načrt poti v Kobarid, izračunajo kilometrino in porabo goriva. Svoje ugotovitve predstavijo. - Izvedejo ekskurzijo v Kobarid in ogled kostnice, - rešijo DL o značilnostih soške fronte. 	<ul style="list-style-type: none"> - PPT-predstavitve o glavnih značilnostih prve svetovne vojne, - obnova romana Doberdob, - dramatisacija odlomka iz romana Doberdob, - načrt poti v Kobarid (označena pot na karti, prevoženi kilometri in porabljen čas), - rešen DL, - oblikovanje in predstavitve fotoreportaže o izletu.
Standardi Učenec ...	Kriteriji uspešnosti			
<ul style="list-style-type: none"> - opiše glavne značilnosti prve svetovne vojne, - razvije spretnosti časovne in prostorske predstavljalnosti, - razvije spretnost iskanja zgodovinskih virov in literature z IT, - razvije spretnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IT), - razvije zmožnost preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozna vzrok za nastanek soške fronte. - Ob slikah opiše glavne značilnosti soške fronte. - Na zemljevidu pokaže obseg in lego Alpskega sveta ter pozna naravnogeografske značilnosti le-tega. - Ob zemljevidu pokaže potek soške fronte (zemljevid/nema karta). - Se zmore vživeti v različne književne osebe. - Sklepa compromise in sodeluje. 			

Učitelji z medpredmetnim sodelovanjem podkrepijo, poglobijo poznavanje snovi. Učenci so bogatejši za nepozabno izkušnjo. V fotoreportaži med drugim povedo, kaj jih je najbolj pretreslo:

Dereze, mraz, grozljivi pogoji ... (Leon)

Najbolj so mi v spominu ostale pasti. (Julija)

Vzrok za največ mrtvih in ranjenih (Tomaž)

Po ekskurziji so učenci iz fotografij na svojih telefonih pripravili fotoreportažo za oddelek 2./3. AM. V zameno jim bodo učenci 2./3. AM izdelali družabno igro spomin iz njihovih fotografij. Izvedene dejavnosti po ekskurziji krepijo sodelovanje med učenci znotraj razreda in tudi po vertikali.

Poglejmo načrtovanje še skozi Model **modre podjetnosti**®:

<p>TEMA, VSEBINA</p>	<p>kompetence, ideje, analiza potencialov</p> <p>NAČRT</p>	 <p>AKTIVNOSTI, DEJAVNOSTI</p>	<p>PRODUKT</p>	<p>E V A L V A C I J A</p>
<p>Prva svetovna vojna Soška fronta Kobarid Doberdob</p>	<p>KP (učitelj): etično in trajnostno mišljenje, sodelovanje, izkustveno učenje ... IDEJE (učenec): ekskurzija, govorni nastop, ogled filma, predstavitev ... ANALIZA POTENCIALOV (učitelj in učenec): - organizacija ekskurzije - odpiralni čas muzeja - organizacija prevoza - predstavitev učne snovi - fotoreportaža ...</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pripravijo PPT-predstavitve v razredu. - Obnovijo roman in pripravijo dramatisacijo odlomka. - Predstavijo načrt poti, izračunajo kilometrino in porabo goriva ... 	<p>Ekskurzija v Kobarid</p>	<p>Pogovor ob fotoreportaži</p>

Ekskurzija v Kobarid je le eden od primerov dobre prakse.

Izhajajoč iz učiteljičinega izziva, kako narediti izbirni predmet *turistična vzgoja* čim bolj zanimiv, hkrati pa razbremeniti učence prenatrpanih tedenskih urnikov, se je rodila ideja o *HOTELU za 1 NOČ*. Učenci so v intenzivnem

vikendu učilnico spremenili v hotel, se preizkusili v vlogi hotelirja, natararja, kuharja, čistilca ter obiskali čisto pravi hotel.

Ampak to je že nova zgodba.

VIRI IN LITERATURA

Frijda, N. (2008). The psychologists' point of view. V: M. Lewis, J. M. Hawiland-Jones in L. F. Barrett (ur.), Handbook of emotions (tretja izd.) (str. 777-796). New York: Guilford Press.

Linnenbrink-Garcia, L., Pekrun, R. (2011). Students' emotions and academic engagement: Introduction to the special issue. Contemporary Educational Psychology, 36(1), 1-3.

M. Šarić (2020). Vloga čustev pri učenju na delovnem mestu. Andragoška spoznanja 26(3), 87-101.